

ИБ-11-1600

16636

ДАР ДРУШТВА СВЕТОГА САВЕ

КУДА СИ СЕ УПУТИЛА АУСТРИЈО?

ИБ-Ц-1600

ОД

Др. Владана Ђорђевића

„Tollendus toleras
Tolerandos, Austria, tollas
Sic tollens tolerans
Intoleranda facis”

ИЗДАЊЕ „ШТАМПЕ”

БЕОГРАД
Штампарња „Штампе”
1913.

КУДА СИ СЕ УПУТИЛА АУСТРИЈО?

ОД

Dr. Владана Ђорђевића

„Collendos toleras
Tolerandos, Austria, tollis;
Sic tollens tolerans
Intoleranda facis“

ИЗДАЊЕ „ШТАМПЕ“

БЕОГРАД
Штампарија „Штампе“
1913.

6
75570

SN. 75570

Бечки лист „Цајт“ поставио је својим читаоцима питање: *зашто Аустрију мрзе сви балкански народи и нарочито Срби?*

Та питања и досадашњи одговори из публике привукли су пажњу и пробудили дубоко интересовање.

Због тога је тај лист нашао да би од ванредне вредности било кад би се о тој врло важној и савременој теми чули и људи „изразите политичке физиогномије“, па је и мене замолило да на то питање одговорим.

А зашто баш ја?

Сигурно зато што сам ја, као веран слуга династије Обреновића све до њеног самоубиства Драгијадем, када сам се са политичкога поља повукао, сачувао физиогномију искреног аустријског пријатеља, те је уредништво „Цајта“ могло очекивати, да ћу при одговору на оно питање са свом могућном поштедом казати *непријатну* истину за Аустрију.

Без обзира на личне разлоге који чине да Беч волим као своју другу отаџбину, географски положај Србије *пре* њена два рата за последњих десет месеци, учинио је мој српски патриотизам, да увек, и докле је то једном човеку могућно, будем искрен пријатељ Аустрије.

Чак када је Аустрија напустила и свога најбољег пријатеља на Балканском Полуострву, који се жртвован за хабзбуршку династију, краља Милана, моје пријатељство према Аустрији није било поколебано.

После тога дошла је судбоносна погрешка ау-

стријске политике, анексија најсрбастијих земаља Босне и Херцеговине. Па, ипак, и поред свега тога, ја сам ризиковао да будем најомраженији човек у својој отаџбини и старао сам се да јавно мњење у Аустрији¹⁾ и активног првог државника њеног²⁾ обавестим о правим интересима Аустрије на Балканском Полуострву и да им докажем, да Аустрија само у споразуму са Србијом и задовољивши својих седам милиона Србо-Хрвата може ићи на Солун, али никад као непријатељ наше нације.

Али све је било узалуд.

Аустрија је и даље живела од данас до сутра, дан и комад.

Аустрија баш нарочито није хтела да се стави на чело Балканском Савезу, и због тога је овај Савез, њеном погрешком, створен против ње.

Па ипак ја још нисам био изгубио све наде...

Чак и кад је Аустрија у њеном незаконитом браку са Италијом, незаконитом зато, што је био неприродан, била трудна Арбанијом, ја сам покушао да моју драгу Аустрију спасем од ове срамоте.

Један љубимац зелене Музе за округлим мраморним столом у неком бечком америкенбару већ је написао свој чланак: „Сад или никад тренутак је за Аустрију да Србију анектира“, и већ је загрмео у Бечу силни громовник из Груневалда код Берлина (Харден) да „германску вољу“ ваља мобилизирати. За то му није било довољно „хецовања“, које је терала празна Канија Балилаца са уштројењем конзула Прохаске: њему је требало још јаче средство да би мобилисао германску вољу, и зато он изађе, с правим Хамлетовим лицем, пред 3000 слушалаца у великој сали друштва за музику у Бечу и гласом који је треперио

¹⁾ Мојим чланцима „Аустрија и Србија“ у бечком полузваничном листу „N. W. Tageblatt“.

²⁾ Графа Ерентала, у мом првом и последњем разговору с њиме

од узбуђења рече: „Госпођо и господо! Ја стојим под утиском једног ужасног гласа: аустроугарски посланик у Београду.. (намерна пауза) .. *убијен је*“.

Сви слушаоци пребледеше. Наравно. Један такав политичар као што је Харден не би тако што никад ни поменуо, кад то не би била истина. Али овако — рат је неизбежан, са свима својим страхотама... То није ни мало сметало бившем глумцу да са потпуном грацијом француског секираша духовитости цела баналне вицове о „Агамемнону из Копенхагена“ и о „Јужном Словенину из Робурга“.

Испуњен одвратношћу ја сам отишао са тога предавања и у једном налету написао велики чланак: „Сад је или никад психолошки тренутак за Аустрију да са Србијом закључи право трајно пријатељство“.

Ја сам тај чланак носио уредништвима, која су ме чешће молила да за њихов лист што год напишем. Тамо су бивали усхићени мојим чланком, молили су ме да само неколико речи ублажим, и кад сам ја то учинио, писали су ми да ће чланак изаћи „сутра“ на уводном месту.

Али преко ноћ мора да су се дешавала чуда. Ни један од великих бечких листова није хтео више ни да чује о каквом пријатељству са Србијом... Тада се унутрих опозиционим листовима. Велики комплименти: за њих би била велика част и т. д., али је „партија“ већ zaloжила своју реч да у *овом питању* не прави влади никакву опозицију... Ја помислих да ће листови у немачкој царевини бити приступачнији паметним разлозима и обратих се у Берлин, Франкфурт... Све узалуд.

Онда седох и написах књигу: „*Арбанаси и Велике Силе*“.

Аустрија продужи своју кобну спољну политику.

У току времена дође до „величанствене“ победе здружених Великих Сила Аустрије и Италије над

сићушном Црном Гором, сјајна победа у којој је преко сто милијона победило 250.000 људи. Скадар који је седам стотина година био српска варош и град, би отета победним Србима и Црногорцима и грешна, за живот немоћна Албанија, порођена је кљештима.

Тада је морала да се сасвим промени и моја Аустрији пријатељска „политичка физиогномија“. Ја сам, истина, остао захваљан ученик немачке школе и веран пријатељ мог драгог Беча, али баш као такав, морао сам да се од тада борим против самоубиствене аустријске политике, и то у толико више, у колико је ова политика од пре двеста година немилосрдно гонила српско-хрватски народ.

Ово смртно непријатељство аустријске политике према свему што је српско или хрватско, појмио сам ја још онда када сам проучавао историју мога народа, и што сам га ја толико година намерно био заборавио, заслуга је Сан Стефанског Мира. До овог ремек-дела руске дипломатије цела моја генерација (не изузимајући ни самога краља Милана), као и цео српски народ, били су у дубокој руској хипнози. Сан Стефански Уговор отргнуо је нас неколицину из те хипнозе. Ми смо, истина, остали и даље руском народу братски одани, али смо се научили да *презиремо исловенске руске владе*, исто онако као што њих презиру и сви либерални Руси који словенски осећају.

Највећи део српских политичара још се увек надао да ће, временом, и руске владе почети да воде словенску политику, а ми, мањина, окренули смо се Аустрији у нади, да ова сила занета хоће да постане источна држава у којој српско-хрватска нација може постићи идеал свога националног уједињења.

Али и ми и русофилни политичари у Србији

за време последњих десет месеци сасвим темељно емо излечени од наше заблуде, јер и Аустрија и Русија су нас *viribus unitis* потиснули од Јадранског Мора и обе су помогле да буде придављен „једини пријатељ Русије“, Црна Гора, и обе су биле зажелеле, да нам поотимају плодове наших крвавих победа.

Али те крваве победе наших храбрих армија дале су нам доказа, да нам, у будуће није потребно да се „наслањамо“ ни на Русију, ни на Аустрију. Ако ми и у будуће будемо радили тако озбиљно, као што смо радили од анексије Босне и Херцеговине, — онда ће српска нација властитом животном снагом остварити свој национални идеал. И то се данас може рећи о свима балканским народима. *Balkanien fara da se*. Сад баш завршени рат између Срба, Бугара и Грка није ништа друго него она борба, коју су Аустрија и Пруска водиле за хегемонију у Немачкој. И као год што Кенигсрец није могао да спречи немачко-аустријски савез, исто тако ни велике битке на Брегалиници не могу да спрече да Балкански Савез постане Велика Сила, која ће бити кадра да сама опредељује своју судбину.

I

Дакле: **зашто Аустрију мрзе балкански народи?**

Зато што су младе државе, а све балканске државе још су дечаци, исто као и млади матуранти, неизлечиви идеалисти, све док их горка искуства живота бољему не поуче.

Младим државама потребно је, као год и дечацима и девојчицама, да се наслањају на родитеље, на сроднике, на тудоре, на кућне пријатеље да би до своје самосталности имали њихову заштиту и помоћ. Оне верују у алтрујизам, у љубав, у правичност њихових заштитника и учитеља.

Балканци су за време робовања Турској, а нарочито у доба кад су се будили новом националном животу, чврсто веровали у велике фразе европске политике.

Они су веровали да су западне Велике Силе одишта предузеле цивилизаторску улогу на Истоку. Балканци су у „историску мисију свете православне Русије, у ослобођење источних Хришћана“, веровали као у своје православље.

Балканци су клицали од радости кад су Европом одјекнуле велике речи „Слобода, Једнакост, Браство“, јер су мислили да је и за њих куцнуо час ослобођења. Нарочито су велике наде Балканци полагали на Аустрију, на њеног апостолског цара, јер је он као најближи монарх Хришћанства и као очевидац мученишта хришћанског на Балкану био најпозванији да свети крет уздигне на Софији цркви.

Али последња два столећа европске историје потпуно су излечили Балканце од њиховог идеализма. Они су видели како се цивилизаторска мисија Запада постепено претвара у одржање интегритета турске царевине да се, касније, расцепи на два „начела“. Једно се зове: „Од Гибралтара до Калкуте“, а друго: „Од Хелголанда до Багдада“. При томе су видели, да се и Француски протекторат Хришћана на Истоку, у ствари зове: Сирија.

На велико запрепашћење своје Балканци су видели да и њихова света матушка Русија са свим својим ратовима против Турске није тежила ослобођењу Хришћана на Балкану, већ пре свега освојењу северне обале Црнога Мора а затим освојењу источне половине Балканског Полуострва заједно са Цариградом, да би Црно Море претворила у руско море и да би себи осигурала излаз у Средоземно Море.

Велике речи: Слобода, Једнакост, Браство, до-

веле су до Наполеонове тираније а затим до још веће тираније „свете“ Алијанције

Али највеће разочарење доживели су Балканци са Аустријом. Хришћански апостолат, у који су они веровали, ишчаурио се као фанатични језујтски прозелитизам, као систем немилосрдног однарођавања, чак и у веку слободе савести и начела на-
родности

Све конференције и сви конгреси европских сила, који су у току XIX столећа држани ради решења Балканског Проблема, што ће рећи „Источног Питања“ довели су до тако неправичних решења због тога, што је себични интерес Великих Сила захтевао да се Турска постепено слаби, али да балканске државе много не јачају, да не би могле заменити Турску. Интерес свих Великих Сила био је да балканске државе не могу ни умрети, ни живети. Оне су требале само да животаре, да су увек у политичкој или економској зависности од Великих Сила: оне су требале да животаре од данас до сутра, у непрекидним унутарњим раздорима, у вечитом међусобном сунарништву, да би у погодном тренутку могле да послуже као ситан новац при исплати великих рачуна између Великих Сила. При томе је свима балканским државама ишло подједнако рђаво, па било да су се, као Грчка, ослањале на Велике Силе на Западу, било да су се, као Срби и Бугари, ослањали час на Русију, час на Аустрију.

II

Ни Румунима није ишло боље, али су они ипак били први Балканци, који су се пробудили из европске хипнозе.

Од свих балканских народа који су се одупрли турској навали у Европу и који су својим лешевима ударили брану силној турској поплави, те

се она разлила само до Шотен-кашије бечке а затим морала усапути, те је Еврона била спасена за цивилизацију, — Румуни су били једини, којима је после катастрофе још остала привидна egzистенција, једна врста полусуверенитета.

Временом се тамо створише две румунске вазалне кнежевине, Влашка и Молдавска, којима су управљали турски великодостојници са грчкога Фанара. Ти фанариотеки кнезови били су играчке у рукама руске и аустријске политике. Њих су намењале и збацивале наизменичне окупације руских и аустријских армија, као да су били руски или аустријски намесници.

Под страним „реглеманима“, којима се тамо владало, обе дунавске кнежевине падале су политички и економски све ниже и ниже. Оне су већ биле зреле за анексију. Питање је само било: ко ће их први захватити? Тада се Румуни пренуше и прокламоваше своје национално уједињење. А кад се од многонапаћених дунавских кнежевина Влашке и Молдавске иницијативом кнеза Јована Кузе створи једна држава, тада се млада Румунија падала да ће јој „племенски сродна“ Француска помоћи и справедљивост Европе да ће штитити младу културну државу.

Али се европске Велике Силе сабраше на конференцију у Париз и ова реши, да се тек створена нова држава опет разбије на своје саставне делове и да се у бесконачност продужи столетни јад Влашке и Молдавске.

Тад се Румунима отворише очи и они једним здравим махом изабраше једног вредног високо образованог и савесног Хоенцолерна за кнеза уједињене Румуније, ослободише се од сваког руског, аустријског и француског туторства и, у пркос Европи, створише здраву, снажну и за живот способну државу.

која је била кадра да чак и ситној Русији помогне у шкрипцу на Плевни.

За ту помоћ Русија је захвалила Румунији отевши јој Бесарабију.

Али као да ова несрећа није била довољна за Румунију. Берлинским Уговором хтедохе је нагнати да решењем јеврејског питања изврши самоубиство. Нашавши се између Сциде и Харидбе Румунија је ћутећи трпела национални бол због гоњења три до четири милиона Румуна у Угарској, и дуг низ година била је веран савезник Аустрије. Али кад је, најзад, дошао тренутак, у коме је и Аустрија своме савезнику Румунији могла да учини озбиљну услугу у питању Туртукај-Балчика, тада сипушне мудрице у Бечу нађоше да је Румунија и без те услуге сигурна Аустрији, и да у овом питању пре треба помагати Бугарску, и то у толико више, што је према јавном мишљењу, које је створио г. Каница, у ствари је сама Бугарска срушила турску царевину у Европи, и што се помоћ Бугарске може употребити против „Велике Србије“.

И тако је дошло да нико више није могао Румунију спречити да уз поклич: „Доле са Аустријом!“ не умаршира у Бугарску.

III

Хронолошки сад долази на ред Црна Гора, јер та шачица Срба је још почетком XVIII столећа почела своју двестагодишњу борбу против Турске.

Пошто је пронао први покушај наслона на Млетке, због перфидије млетачке познате свему свету, тада се Црна Гора приљуби уз Русију сродну и племеном и вером и одазва се позиву Петра Великог да се, о свом круху и руху, бори за православље и ослобођење Хришћана од турскога јарма.

Небројено пута за последњих двеста година Црна

Гора борила се за Русију и са Русијом, и увек је њу Русија после рата остављала на цедиљу. За сваку рубљу руске помоћи Црна Гора је за прошлих двеста година жртвовала бар по једнога свога сина на олтар руске величине, али је све то било узаман. Русија није никад хтела употребити своју силу да од Црне Горе створи државу одиета за живот способну. За тих две стотине година било је тренутака када је Црна Гора незахвалношћу Русије стварно гоњена у наручје Аустроугарске. У тренутцима очајања и глади Црна Гора била је готова да постане аустријска провинција, молила је на коленима у Бечу да Аустрија војнички поседне Црну Гору и да организира њену снагу, а ако је то немогућно, онда да допусти пресељење свих Црногораца у Аустрију ради насељења у српско-хрватској војној граници.

На све те црногорске молбе у Бечу одговарало се јевтиним утехама и још јевтинијим поклонима изасланицима, а кнез Кауниц морао је писати многе имедијатне извештаје цару само да и ови цицијашки поклон „римскога цара“ не би изгледали још мршавији.

Годинама је Црна Гора морала просјачити у Бечу, док се, напослетку, тамо нису одлучили да пуковника Паулића са неколико официра картографског одељења, преобучених као штампарске слагаче, пошаљу у Црну Гору са задатком да направе карту те земље, да проуче земљу и људе и да одговоре на питање: да ли би и колико би Аустрија имала користи ако испуни молбе Црне Горе?

После проучавања од више месеца ова прва аустријска мисија нашла је да би за Аустрију било врло корисно кад би Црну Гору за се организовала, и да би за тај циљ било довољно 20.000 дуката. Али се цару та сума учини страшна, и Аустрија остави Црну Гору и даље њеној судбини.

Тек кад је Аустрија заједно са Русијом отпо-

чела рат против Турске, ради остварења „грчког пројекта“ Катарине Друге. Аустрија се пожури да у Црну Гору пошље другу мисију са мајором Вукасавићем на челу, са царевим манифестом Црногорцима, са неколико чета војника, са много муниције и много новаца, али је сад било сувише касно, јер је једна руска мисија већ била на Цетинју.

И ако ова руска мисија није донела ни новаца, ни муниције, ни довела војника, већ је била наоружана само Православљем, Аустријанци ништа нису могли учинити и били су ускоро приморани да из Црне Горе побегну...

Та поново доказана приврженост Црногораца православној Русији, није међутим ништа користио Црној Гори. Напротив. Кад је касније Црна Гора са невероватним напрезањем све снаге освојила Которски Залив, Русија је била та која је приморала да овај уступи Француској. Кад је Наполеона Првог победила европска коалиција, Црна Гора је још једном освојила за свој живот тако важан Которски Залив, у чврстом уверењу да ће га овога пута задржати, јер је њен моћни заштитник Александар Први био свемоћни господар Европе. Али и по други пут је Русија заповедила Црној Гори да напусти крваво освојени залив и да га сад уступи — Аустрији, која је од њега направила своју „аустријску Арбанију“, и ако у тој земљи живе само Срби...

Као што се види, арбанаски микроб продро је још почетком XIX века у мозак аустријских државника.

Управу аустријских намесника у „аустријској Арбанији“, почињући од Брадија, Розетија и др., па до устанка у Кривошијама, ваљало би тако учавати, као што смо ми то чинили, па да се види како су Аустријанци сто година систематички радили да створе мржњу Црногораца против Аустрије. Та мржња постала је тако велика да чак ни интервен-

вија Аустрије *и користи* Црне Горе, у време продирања Омер паше у Црну Гору, није била кадра да задовољи Црну Гору. Она је остала Русији верна чак и онда, кад је Русија помоћу Аустрије, хтела да ухвати црногорског „свеца“ владiku Петра Првог и хтела га прогнати у Сибир. Она јој је остала верна чак и после убиства свога првог кнеза извршеног у Котору, и ако је подоста Црногораца веровало да је Данило Први убијен због тога што се хтео насло-вити на Француску.

После трогодишњег рата против Турске (1876 до 1878) Велике Силе опет су Црну Гору тако под-секле да опет није била за живот способна. Чак и онај мали део морске обале који јој је дат, био је стављен под надзор аустријске поморске полиције, који је укинут тек онда кад је Аустрија анектирала Босну и Херцеговину...

Да ли је потребно још поменути, да је Аустрија мобилисала милион војника и десет месеци била на ратној ноzi само због тога да Скадар, који су Срби освојили, не припадне Црној Гори, само зато да далиматинско дебело прево аустријске царевине до-бије првасти наставак у Арбанији, од чијих запа-дњаци Аустрија може умрети ако се благовремено не оперира?

Треба ли наводити још разлога да се објасни зашто Срби у Црној Гори мрзе Аустрију?

IV

Сто година касније од Срба у Црној Гори почели су борбу за своју независност од Турске Срби у Шумадији, и због тога у овом прегледу Србија до-лази на треће место, и ако су односи између Србије и Аустрије, ако се не узму у обзир Срби, који су се још у Седмом Веку населили на Југу Аустрије, и од којих је један део живео и после краља Дра-

гутина и деспота Ђурђа Смедеревића. — ти односи почињу годином 1690., када је српски патријарх Арсеније Трећи, по позиву аустриског цара Леополда Првог, и на његово *писмено* обећање, покренуо 200.000 Срба да оставе своју постојбину у Старој Србији и да се населе у Аустрији.

Кад се помисли како Србим воли своју родну груду, онда су *привилегије*, које им је обећао Леополд Први, морале бити врло велике, кад се 40.000 најбољих српских породица одлучило да напусте не само куће и земље своје и да плодну Метохију оставе поплави Арбанаса, него да напусте и попришта негдашње величине српске царевине.

И, одиста, те привилегије биле су тако велике, да је Арсеније Трећи, ослањајући се на цареве речи, могао имати тврду наду: да ће овом емиграцијом створити чврсте основе за ослобођење целог српског народа и за васкрснуће нове српске државе. Цар Леополд зајемчио је Србима да ће им дати сву земљу у својим аустријским државама, коју би они очистили од Турака, као *Српску Војводину*, којом ће управљати српским народом изабрани војвода и патријарх. Цар је Србима зајемчио слободно исповедање њихове православне вере, затим српске школе, самосталну националну онштинску управу, и слободу да зидају онолико цркава и манастира, колико српски народ хтедне. Све то давао је цар под условом: да бране аустријску границу од Турака.

Арсеније Трећи имао је, дакле, право надати се да од Срба у Аустрији створи кристалizacionу тачку једне целе српске државе под владом Хабзбурговаца. Али каква ли је разочарења доживео овај патријарх, а још више његови последници! Срби су, истина, очистили од Турака Срем, Бачку и Банат, они су се пуних сто и шесет година борили за Аустрију, не само на граници са Турцима већ на свима

бојним пољима, чак до Рајне и до Италије, они су према цару до саможртвовања одржали своје obeћање, верно и поштено, али како је Аустрија одржала своју реч?

Први српски војвода морао је живети тридесет година у тавници, све док није умро у Јегру, а када је, затим, за српског војводу изабран Јован, онда га аустријски цар није потврдио, и сваки даљи избор војводе био је спречен. Војводство је било и прошло. Први наследник Арсенија Трећег, Ђаковић, није више био патријарх него митрополит, и није био више ни митрополит Срба него је био митрополит „Раца“ (из Рашке, Старе Србије), дакле чак је нестало и имена народног!

Религија Срба била је анатемисана као шизматичка, а даље подизање српских цркава и манастира, у које су Срби смештали мошти својих светаца и бивших краљева и царева донесених из старе постојбине, — било је забрањено... Донете црквене књиге, пошто су употребом биле оштећене, нису се смеле замењивати новима, јер су ове биле у Русији штампане, а Србима, међутим, пуних сто година није допуштано да установе своје штампарије, те су тако, у Деветнаестом Столећу, морали преписивати потребне црквене књиге! Српски светитељи просто су избрисани из календара и о њиховим данима Срби су терани на кулук. Чак и слава, те породичне светковине Срба, која је најсигурније obeлежје наше народности, била је забрањена, да би се избегло скупљање опасних „Раца“. Шта више, и црквама и манастирима било је забрањено црквену славу славити, јер су се тада стицале масе српског народа и јер су о тим славама слени гуслари певањем српских јуначких песама подсећали народ на славну прошлост.

Али сва ова гоњења била су проста играчка

према беснилу римско-католичке пропаганде, које је беснело међу Србима у Аустрији тако као, у своје време, против Хусита у Чешкој и против реформираних у свој Аустрији. Католички прозелитизам фанатичних језуита приморавао је Србе у Аустрији свима страхотама шпанске инквизиције да прелазе у католицизам, или, бар, да се унијате.

Колики је био овај терор у српским варошима и селима, у цркви и у школи, у трговини и у занатима, па чак и у појединим породицама, то се види по томе што су се цару верни српски официри Милорадовић, Прерадовић и толики други, са целим својим пуковима, са стотином хиљада Срба, који су пролевали своју крв за цара и државу — морали одеселити у Русију и тамо створити „Нову Србију“, која је Русији дала најбоље коњачке трупе и створила темељ за каснију руску трговачку флоту.

Стављени пред грозни избор: или да жртвују своју народност или религију, сто хиљада Срби из Аустрије радије су се решили да се одселе у Русију, да тамо изгубе своју народност и да постану Руси, али да сачувају веру својих отаца и да остану у православљу.

Нечовечност језуита против Срба у Аустрији била је толика, да су многи од њих, који се нису одселили у Русију, претпоставили да се врате и турски јарам, нехотећи да живе под таквим хришћанским режимом.

Све је то тада било добродошло аустриској влади, јер је она тада могла да насељава Немце у покрајинама које су Срби напустили и са већим успехом радити на истребљењу упорних шизматика. Па и поред свега тога Срби, који су остали у Аустрији, били су тако цару верни, да су, у време мађарске револуције, сви, као један човек, дохватили се оружја и бранили цара. Шта више, Срби

из кнежевине Србије, која је тада тек била постала, гомилама су прилазили у помоћ својој браћи у Аустрији.

Католичка половина српског народа, Хрвати, чак су оружјем повратили Беч цару.

Један од првих аката новог аустриског цара био је: васпостављање Српске Војводине. Генерал Шупљикац био је потврђен као српски војвода, а митрополит карловачки био је признат као српски патријарх.

Али ова прва и последња појава аустријске захвалности није дуго трајала... После напрасне смрти тек потврђеног војводе, није више биран нови војвода, него је сам цар примио титулу „Великог војводе српске војводине“, која је избрисана после аустро-мађарске погодбе 1867. године, јер су Срби у Аустрији предани на милост и немилост Мађара. Тек пре неколико дана, у једном царевом декрету, који се тиче укидања устава у Чешкој, ми смо доживели изненађење васкрса титуле „Великог војводе од Србије“. Али ово васкрсење неће ништа користити аустријским Србима, јер је оно само комплименат оној другој Србији, која је створена после битака код Куманова, Битоља и на Брегалници.

V

А што се ове веће Србије тиче, њени односи са Аустријом почињу од времена српских фрајкорова у рату Аустрије против Турске крајем XVIII столећа, и настављају се првим српским устанком 1804. године. Кад је деда данашњег нашег краља, Карађорђе, предузео вођство прве српске револуције против Турака, његов први политички корак био је да Аустрији поручи: „Српски народ неће и не може више да живи под турском тиранском владом. Цео српски народ жели да дође под владу аустријске

династије. Све је готово да се Београд, Смедерево и Шабац понуде цару и да га умоле да једног царског принца пошаље као намесника у Србију. Ако Аустрија неће да прими ову земљу, онда ће Срби, и ако перадо, бити принуђени да се обрате једној другој Великој Сили, да би се само овај хришћански народ спасао од робовања Турцима“.

Ондашњи Берхтолд, Колоредо и Кобенцл, поднели су цару, 25. маја 1804. године, ово државничко мишљење о томе предлогу:

Примити једну провинцију која се сама нуди, па чак и кад је та понуда свечано и из слободне воље учињена, значило би повредити државну верност и религију, па шта се, с погледом на веру цареву, не може ни помишљати... Понуду треба одбити. Али би се њоме требало користити и прилично бројем велику србијанску нацију уверити о најмилостивијој благонаклоности Вашег Величанства, и објаснити јој да она за сад не може никоме другом припадати него Турској, и да јој се обећа да ће се Ваше Величанство за њих заузети код Султана, да би на тај начин била сачувана оданост Србијанаца за узвишен дом Вашег Величанства, што би, ако не зашта друго, ипак корисно било за сигурност трговине и саобраћаја и за успостављање реда. — Што се Турске тиче, ваљало би да јој представник Вашег Величанства одмах саопшти шта су нам Србијанци понудили и да је Ваше Величанство одбило понуду, јер се она не слаже са непоколебљивим религиозним поштовањем међународних уговора и са интересом Вашег Величанства за одржањем турске царевине...

И Аустрија денуцира Србе код Порте!...

Па, ипак, годину дана касније први вођа српске револуције, Карађорђе, пошто је освојио Смедерево, и потукао војску београдске паше, пише на дан 6 Јуна 1805. године најближем аустријском команданту, барону Генцију:

„Покорно јављам да је, Богу хвала, све добро. До данас имамо под оружјем 97.009 људи. Из Босне, из Софије и Скадра добијамо извештаје, да се Турци спремају да нас са свих страна нападну. Али у име Божје, ми ћемо им свима противстати. У овом стању ми се препоручујемо милости цара и Ваше Екселенције, јер мудрој оцени не може остати сакривено за кога се ми боримо и нашу крв пролевамо, и да се све ово за царски дом дешава. Напоследку молимо да нам се што пре ишлоси послати муниције, један топица и један стари топ. Све ћемо ми платити готовим новцем. После Бога наша је једина нада аустријски цар.“

Цесарско-краљевски ратни савет одбио је и ову српску молбу.

Али ни овакво држање Аустрије није било кадро да поколеба приврженост Срба тој држави.

Годину дана касније (1806 године) Карађорђе је послао једну депутацију право у Беч, али нови Берхтолд, који се сад звао Стадијон, мислио је исто онако као и његови претходници. Депутацији су казане лепе речи и дато — хиљаду форината за путни трошак.

Због тога су они српски вођи, који су, противно Карађорђу, још од почетка били за руску помоћ, сад победили. Срби се обратеше Петрограду и Русија посла у Србију једног генералног консула (због познатог Родофинкина).

Ма да је, донекле, био закључен савез са Русијом, Карађорђе се је још осећао привлачен Аустрији. Почетком Априла 1808. године он је походио Аустриског фелдмаршал-лајтнанта фон Симбшена и рекао му, како му је много жао што је цар прошле године српски народ, који је био увек одан аустријској династији, не само предао турским грозотама, него је наредио и да се граница према Србији за-

твори, те је на граници задржана и храна и муниција, које су Срби већ платили. Због тога су се Срби обратили Русији и отуда су добили новца, муниције и помоћних трупа за војевање око Видина. Али овога пута Русија није могла послати хране у Србију и баш због тога у Србији влада велика невоља. Зимом су долазила два изасланика Наполеонова и нудила му два милиона ако пристане да се стави под заштиту Француске. Карађорђе је и њима, као и руском генералном конзулу, одговорио: да сви милиони овога света не могу Србима ништа користити, и да ће цео народ умрети од глади ако му не буде допуштен довоз хране из Аустрије. Због тога је он, Карађорђе, и дошао фон Симбшену да му у име управљајућег Савета и целог српског народа изјави: да је највећа жеља народа да не само дође под заштиту Аустрије, већ да постане нераздвојни део аустријске монархије под овим условима:

1. Србија не сме бити додељена краљевини Угарској, већ мора као војна граница, бити управљана по немачким законима, слободно од сваког религиозног утицаја, независно од мађарског ђумрука, већ само под командом царских официра.

2. Цар не треба да приморава Србе да са Турском мир закључују, докле год Срби не освоје Ниш и не ослободе друге српске земље, а то се може убрзо постићи ако им Аустрија хтедне дати топова и неколико топија, који ће бити обучени у српско одело.

Најзад, он моли за велику количину хране на отплату, на заједничко јемство свих Срба.

— „Ако нам ти то“, завршио је Карађорђе свој говор, „могаднеш од нашег законитог(!) цара и оца(!) издејствовати, онда чини са нама и са Србијом што хоћеш и шта мислиш да треба да учиниш са војницима, који су готови да с тобом иду до Цариграда.“

Како се мало, у почетку Деветнаестог Столећа,

од Аустрије тражило да би се са њом ишло не само до Солуна, него чак до Цариграда, али, „било би дивно, али није било суђено.“

Симбшен доби тада налог да ствар тако руководи, да сами Срби дођу на мисао да Аустрији даду гаранције за искреност своје оданости, какву залогу, на пример да аустријска војска поседне тврђаве, које су Срби освојили.

И, одиста 16. Августа 1809. године Карађорђе изјави да је Србија готова допустити да аустријска војска заузме тврђаве Београд, Смедерево и Шабац.

Али сад је Метерних био аустријски министар спољних послова. Он нађе „да треба избегавати сваку компликацију“ и у београдску тврђаву ућоме — руске трупе...

Па, ипак, и поред тога, Карађорђе је из Савета српскога народа, 4. Марта 1810. године, послао своју честитку о венчању царева кћери са Наполеоном, у којој се налази и ово место:

„Као што смо ми у нашем пијему од 17. Децембра прошле године Вашем Величанству свечано изјавили, да смо ми увек желели једно и да и сад желимо: да нашу срећу нађемо под славним скиптром Аустрије, тако ми и данас нашу судбину и судбину наше отаџбине *зидођивене* са толико крви, полажемо са поверењем у руке Вашег Величанства и његовог царског и краљевског величанства Наполеона Великог.“

И ако је доносилац тога пијема показио и пуномоћство, које су потписали Карађорђе и Савет српскога народа, по коме је могао закључивати уговоре, и ма да се у Бечу знало да један одред руске војске маршира за Србију, — изасланик Србије доби опет само лепе речи и стереотипних хиљаду форината.

Није, дакле, никакво чудо што је српско на-

родно веће и поред свега аустрофилства Карађорђевог, већином гласова вотирало савез са Русијом.

Овај савез трајао је таман толико колико је Русији била потребна на Дунаву ова „диверзија“ против Турске. Али чим је Наполеон одлучио да зарати са Русијом, Руси се пожурише да са Турцима закључе Букурешки Мир и оставише Србију њеној судбини.

Та судбина се огледала у поновном опустошењу Србије турским хордама. Руски представник у Србији, Недоба, превео је Карађорђа, преобученог као свога слугу, у Аустрију, која је овога свог великог пријатеља интернирала у Грац, давши му пензију од три стотина форината годишње, а касније га је издала Русији.

Оно што је Русија згрешила према Србији за време првог устанка, ја сам опширно описао једном ранијом приликом и на немачком језику. Овде ћу само поменути да је 1815 године Милош Обреновић из развалина од 1813 године подигао Србију и учинио је вазалном кнежевином. А кад је још постигао да га Турска призна за наследног кнеза, он навуче на се смртну мржњу Русије, која је желела да се у Србији кнежеви бирају. Та мржња упропастила је четири Обреновића али и кнеза Александра Карађорђевића, оца данашњег нашег краља, јер је он отворено симпатисао Аустрији.

Са надчовечанским напорима Србија је успела, и поред стогодишњег руског и аустриског разорног рада и њиховог узајамног супарништва око утицаја на Србију — да постане кнежевина а затим краљевина, али са каквим жртвама!.. Какве политичке трзавице морала је јадна земља да преживи због тога супарништва међу Великим Силама... Три владаоца збачена и прогнана, двојица убијена, један приморан да даде оставку!... Земља поцепана у

династичке политичке партије, које су се крвиле *ad maiorem Austriae Russiaeque gloriam*... За свако државно право, па и најмање, за свој грб, за своју националну заставу, морала је Србија да се бори са Великим Силама, а да не говоримо о праву да има свој државни устав, да створи своју војску, да збаци руски а затим и европски протекторат и да уклони турске гарнизоне из српских градова.

Ad vocem градова. Аустрија нам је често пребацивала „незахвалност“ зато што нам је граф Бајет помогао у питању о градовима. Али да у оно време грчка херојска борба за ослобођење Крита није била узела онако велике размере, ни питање о градовима не би било решено у нашу корист, чиме ја ни мало нећу да умањим услугу графа Бајета, јер је он био једини аустријски државник, који је Српско Питање правилно схватио, а правилно га је схватио зато што није био Аустријанац него трезвени Саксонац.

Осим тога у Аустрији су се позивали много на мисију посланика графа Кевенхилера Меча, и говорило се како је он „спасао“ Србију после Сливнице.

Ја остављам на страну питање да ли је Аустрија охрабрила краља Милана на рат против Бугарске, или да ли је он званично уздржаван а полузванично гуран да се бори за равнотежу на Балкану. Али једино је сигурно: да је тада била у снази тајна конвенција између Србије и Аустрије, која је краљу Милану осигуравала помоћ Аустрије у свакој нужди његове династије. Па, је ли Аустрија одговорила својој обавези? Из Беча се одговарало: јесте, мишљење графа Кевенхилера је најбољи доказ за то.

Ја нећу да овде испитујем је ли граф Кевенхилер у Пироту прекорачио свој задатак или није, премда је сиром „Руди“ после ове мисије стављен био на расположење а потом неколико година држан у Бриселу у немилости. Али ја тврдим да његова

мисија *није* била аустриско спасавање Србије на основу узајамне конвенције.

Кад је у почетку српско-бугарског рата мали српски нападни корпус, и поред лепезастог марша, код Властине и Врапче победио, и кад се пред Видином и Сливницом појавила по једна српска дивизија, тада се кнез Александар од Батемберга обратио не само турском султану као „правом господару Бугарске“, него се обратио и руском цару као ослободиоцу Бугарске за помоћ и молио их да заузму победу марш Србије. Тада је руска влада одмах почела преговарати с аустриском владом, и тако су се сложили да се оној од двеју завађених земаља, која има изгледа на победу, нареди: Стој!“

За време ових преговора између руске и аустриске дипломатије окрену се ратна срећа, и три дивизије, које су свака за се приспеле, биле су 5., 6., и 7. Новембра појединачно и тучене. Срби се почеше повлачити. Аустрија се није ни мицала на основу своје конвенције са Србијом. Она је чекала још пуну недељу дана, да би, на основу својих преговора са Русијом, видела ко ће коначно победити. Тек кад је српска војска 14 Новембра испалила своје последње метке при одбрани Пирота, тек онда је граф Кевенхилер дошао у Пирот да бугарској војсци довикне: „Стој!“

Да су Срби остали победници, он би исто тако задржао српску војску, јер тако је гласио споразум са Русијом. И онда би Аустрија „спасла“ Бугарску.

Због озакоњеног аустриског схватања конвенције са краљем Миланом, због овога аустриског „спасавања“ сазрео је за абдикацију најдаровитији владар Србије, краљ Милан.

Да је Аустрија своје властите интересе боље разумела, да крајем Деветнаестог Столећа није тврдила као и Осамнаестог Столећа према Црној

Гори, — онда никад не би дошло до ове абдикације и даља историја Балканског Полуострва била би сасвим другачија...

Али срећом за Србију и све Балканце Аустрија никад није знала шта хоће и никад није имала снаге да изврши оно што хоће.

VI

Грци су у Осамнаестом Столећу у образовности били далеко измакли испред осталих балканских народа, не само због њихових богатих насеља на морским обалама, која изгледају као бриселске чинке, због чега су доста рано дошли у додир са свима цивилизованим државама, — већ и зато што су Грци, много боље од осталих Балканаца, разумели да експлоатишу равнодушност турског освајача према народној просвети.

Освајач Цариграда није укинуо грчку Васељенску Патријаршију. Напротив, он је патријарху поклонио једног арапског коња, огрнуо га скупоценом харванијом и рекао му: „Ти ћеш под мојом владом онако исто слободно вршити твоје дужности као и за време византинских царева.“

И турски султани су ову привилегију, дату усмено грчкој цркви, пуних четири стотине година чували много боље него што је римско-католичко-апостолски цар поштовао привилегије, које је написмено дао православним Србима.

Пошто су Турци главну своју пажњу били обратили војсци, финансијама и спољној политици а освојеним земљама оставили да општинама, црквама и школама управљају како знају, Грци су се користили јаким ослонцем, који су имали у Патријаршији на Фанару те распространили своју цркву и своје школе по целом Балканском Полуострву, што им је у толико лакше ишло што се начело народ-

ности у осталих Балканаца још није било пробудило већ су се сви народи на Полуострву према вери делили на две велике групе: Хришћане и Мухамеданце.

Грчке школе дошле су до у Јужну Угарску и Дунавске Кнежевине биле су већ скоро готове да се под Фанариотима погрче. Уз то још дође и снажан књижевни рад једног грчког емигранта са Хијоса у Паризу, *Адамантиоса Кораса*, који је од 50 процената старогрчког и 50 процената новогрчког или ромејског језика створио нов грчки књижевни језик, који је националној грчкој мисли дао силног полета.

Тако је дошло да су Катарина Друга и Јосиф Други заједнички отпочели рат против Турске да би остварили *грчки пројект* васпостављења византиске царевине. Кад се руска флота појавила у грчким водама, хиљаде Грка похитале су под заставу кнеза Орлова и бориле се са Русима против Турака. Али кад је љубимац царице Катарине мислио да је доста учинио за своју личну славу, он је укрицао своје Русе у лађе и одједрио оставивши грчке устанике њиховој судбини.

Тај поступак био је тако суров да су Грци морали ударити другим путем ка своме националном ослобођењу. Они су организовали једну колосалну, по свој Турској раширену мрежу тајног националног друштва „Хетерије“, која је имала да спреми све што је потребно за револуцију свих балканских Хришћана против Турске.

Вођа Хетерије, Рига из Фере, био је ухапшен у Бечу и предат најближем турском паши, команданту Београда, издан на аустријско-лојалан начин. Захваљан аустријској лојалности, паша је наредио те су Ригу од Фере живог *претештерисали* на Калимегдану... Грци су имали једног мученика више, а Аустријанци један самртни грех више, али Хетерија није

тиме уништена. Она изабра за вођу кнеза Ипсилантија, и овај, *persona gratissima* на петроградском двору, осигурао је прво себи помоћ руске владе па се онда ставио на чело једној малој устаничкој војсци, коју је у Влашкој саставио од добровољаца Срба, Грка и Влаха. Са тим малим кором Ипсиланти је хтео да пређе Дунав и да дигне на устанак цело Балканско Полуострво.

Али руска влада изневери Ипсилантија и „протера“ га у Аустрију!

Покушај је дакле и по други пут пропао захваљујући хришћанској љубави две хришћанске Велике Силе.

Али су Грци даље радили и 1821 године у самој Грчкој плану велики устанак. Због тога хронолошки у овим разматрањима долази Грчка сад на ред. Ми бисмо могли овде описивати вишегодишњу јуначку борбу Грка за слободу и независност, али се ми морамо ограничити само на неколико напомена.

За нашу тему било би врло поучно као бисмо могли опширније оцртати напоре свих Великих Сила, који су чињени да се грчки устанак угуши и да Грчка остане турска провинција, али се ми морамо ограничити да поменемо само једно име: Метерних!

Овај фанатик начела легитимности, чак и у погледу Турске, казује све. Касније су се Русија, Енглеска и Француска много хвалиле уништењем турске флоте код Наварина, чиме су, тобож, ослободиле Грчку, али су флоте тадашњег Тројног Споразума биле послате на Наварин само због тога да једна другу контролише, и данас је већ утврђен факт: да су се ове флоте сасвим случајно, услед једне глупости турског министра морине, судариле са турском флотом.

То се види и из даљег држања европских флота према унутарњим питањима нове Грчке. Кад су

Велике Силе биле приморане да признаду нову грчку краљевину, оне су се старале да бар Грчку опесно-собе за живот. Ни Јонска, ни Јегејска острва, ни Епир, ни Тесалију не дадоше Грчкој него је само ограничише на Атику и Пелопонез, давши јој уз то још и једну немогућну владу: један руски државни министар, Каподистрија, постао је председник Грчке. Кад је овај био убијен, онда Велике Силе натурише Грчкој једну страну династију, једну баварску секундогенитуру.

Мучеништво овога Вителсбаха на грчком престолу пенунило би читаве свеске, али све трудбе краља Отона биле су узалуд — Велике Силе ипак давале Грчкој ни да живи ни да умре. Краљ Отоп био је протераи и једна друга страна династија, овога пута данска секундогенитура, била је дата Грчкој. Захваљујући околности да је краљ Ђорђе био у сродству са разним дворовима Великих Сила, он је успео да повећа грчку краљевину. Њему је пошло за руком да Грчкој буду уступљена прво Јонска Острва а затим Тесалија, и то ова последња чак и по други пут после једног неприпремљеног несрећног рата са Турском. Али присаједињење Крита Грчкој није могао извести ни један тако велики дипломата као што је био краљ Ђорђе. Пуних тридесет и шест година борили су се Крит и Грчка за уједињење, и проливани су потоци људске крви, али је све било узаман. И ако је то сједињење често прокламовано, увек су га Велике Силе спречавале и у Грчкој деценијама је беснила, страним утицајима раширивана, партијска борба, свемоћна вулвотократија, која је осујећавала сваки национални полет, која је правила само гешефтове („русветја“) и која је земљу дотерала до на ивицу амбиса, до војне револуције.

У том тренутку Крит посла у Атину свога ви-

соко даровитогa сина *Елсфтериоса Венизелоса*, да бар спасе мајку отаџину, и овај је учинио пуну част своме имену.

Венизелос згази све главе партијске хидре, од вултократије створи праву демократију, очисти земљу од прљавих „русветја“, помоћу страних инструктора реорганизира војску и флоту, консолидова грчке финансије, а кад наступи опасност због аустријске Велике Арбаније да се изгуби свака нада на Епир, и кад италијанска флота поселе најважнија острва Јеџејског мора, онда Венизелос учини своје највеће чудо — он учини да Грци забораве Анхијалос и Грчка ступи у савез са Бугарском и Србијом.

И, гле! грчка војска, која је 1897. године била тучена код Ларнес, побеђивала је сад под истим војсковођама, ослободи цео Епир, оте Јавину па чак и Солун Турцима.

То је на Балкану у Бечу погодило у срце. Бечки пресбиро доби заповест да игнорише грчке победе или да их представља као крађу бугарских победа.

Али затим дође и други балкански рат, рат Срба и Грка против побеснелих Бугара, који су, у веровању да ће их Аустрија помоћи, постали тако дрски, да нису само своје дотадашње савезнике него и Турску и Румунију, дакле све своје суседе, почели да изазивају.

Ослањајући се тврдо на помоћ Аустрије и рачунајући сигурно да је неће оставити ни њен творац, Русија, Бугарска је покушала не само да изврда од одредаба Петроградске Конференције која је одредила нове границе Румунији, него је без ратне објаве, мушки, ноћу напала српску и грчку војску, које су је за две недеље тако тукле, да су српске трупе дошле пред Буендизил а грчке пред Цумају Балу и тад је Бугарска молила за мир.

Грчка војска није освојила само Серез него и Кавалу, Дедеагач и цело позађе, а Румуни, за то време, не само да су посели линију Туртукаја-Балчик него су се њихове предходнице појавиле на двадесет километара пред Софијом, а поврх свега Турци су готово без метка заузели Једрене, које је са толико бугарске и српске крви било раније од њих освојено.

Разуме се, Бугарска је тврдо веровала да ће Аустрија Румунију а Русија Турску задржати, и зато је сву своју силу бацила против дојучерашњих савезника да би Грцима отела Солун и јужну Македонију а Србима Стару Србију, како би са аустро-италијанском Арбанијом добила заједничку границу и тако Грчку ослабила а Србију окружила.

Али кад је Бугарска била побеђена и у Букурешту морала да прими све услове Србије и Грчке, шта су онда учиниле великосилне заштитнице њене? Јесу ли оне отеле од Турака Једрене па га дали својим штићеницима? Боже сачувај! Оне су се само у томе сложиле да захтевају ревизију Букурешког Уговора, како би, ако је могућно, Србима отели Штип и Кочане а Грцима бар Кавалу па све то поклонили Бугарима. Најновије „животно питање“ Аустрије звало се, наиме: Штип-Кочане, а у Русији: Кавала.

Је ли онда какво чудо што балкански народи не могу искрено волети ни Аустрију, ни Русију?

VII

Узмимо сад специјално Бугаре, који су последњи од свих балканских народа, и то искључиво туђом помоћу, дошли до своје националне државе.

У првој половини Деветнаестог Столећа, за време док су Срби, Румуни и Грци неписаним напорима, парче по парче, властитом снагом осво-

јили услове потребне за оснивање државе. Бугари су спокојно ушли у Београду, Букурешту, у Русији и у Цариграду. Кад је на овај начин, а често и помоћу страних стипендија, створена довољна национална интелигенција, ова је онда помоћу Русије и Србије створила егзархат у Цариграду, коме је поставила управо оне границе, које је, касније, Сан Стефански Уговор обележио као политичке, државне границе Бугарске.

Берлински Конгрес разбио је ово руско-бугарско маштање, али је идеал Сан Стефанског Уговора остао задатак свима доцнијим бугарским владама.

Зашто је Русија хтела да створи Велику Бугарску?

Зато што је имала права да од Бугарске створи оно што је Аустрија створила од Босне и Херцеговине. На то је и био споразум између Русије и Аустрије, који је, касније, „везао руке“ г. Извољском, приликом анексии Босне и Херцеговине. Али докле се Аустрија одржала у окупираним провинцијама, Бугари су разумели буквално ослобођење своје земље па су своје ослободиоце Русе избацили из Бугарске. Они су се, чак осмелили да један део Сан Стефанског Уговора и остваре, и да, у пркос свима Великим Силама, потписницима Берлинског Уговора, Бугарској присаједине Источну Румелију. Место да се томе радује, Русија протера из Бугарске Батемберга, кога је сама довела на бугарски престо, и ако је он, као победилац на Сливници, био врло популаран. Тада Бугари доведоше себи новог кнеза из Беча, Фердинанда Кобурга.

Седам година сматрала је Русија као „узурпатора“ Фердинанда Кобурга, све док он није свога најстаријег сина превео у православље. Због тога је он у Петрограду постао добро дете, али је као „вероломник“ и „отпадник“ изгубио све симпатије

у Бечу — све до дана кад је Окупација претворена у Анексију. Тада је Аустрији била потребна Бугарска да задржи Србију и због тога је Сирао од Балкана постао цар Бугара... И тако је без грације ишло даље само што Бугарска толико поверова Аустрији да је мислила да може без штете поћи и у лудило.

Сад Бугарска лежи на земљи осакаћена и тучена, а њени моћни заштитници теше је обећањима да ако јој већ не могу да дарују Једрене, Кавалу, Штип и Кочане, они ће се постарати да ревизијом Букурешког Уговора у корист њену реше, бар, црквено и школско питање у Македонији.

Како после свега тога Бугари могу волети Русију и Аустрију?

VIII

Али вратимо се Србији.

Аустрија никад није знала шта управо хоће са Србијом.

У прво време она је Србију хтела да држи по-даље од Босне и упућивала је Србију на Југ. Али тај једини излаз на Југ Аустрија забрани заузећем Новопазарског Сапџака. Србија је, затим, хтела да железницом Дунав-Јадранско Море добије економски ваздуха. Али је у томе онет спречи Аустрија, чија аграрна политика доведе до царинског рата са Србијом. Србија је, дакле, требала да умре од глади.

Али кад је Србија и из овога рата изашла као победилац а аустријска индустрија изгубила своју најбољу пијаву, Аустрија се прихвати величанственог пројекта да од четири вилајета европске Турске, косовског, јанинског, скадарског и солунског створи једну огромну автономну Арбанију, да би тако Србију на свагда одсекла од Јадранског и од Јеђејског Мора, да би је „чварила у властитом сосу“

све док је сасвим не скува, па да је онда, као за-
леђину Босне, прогута макар је и не сварила.

Овај „величанствени пројект“ Аустрије био је
и сувише оштар и зато се искрзао. Он је гонио у
очајање не само Србију него и Бугарску и Грчку.
Ове нације, које су се дешенијама крвавиле по Ма-
кедонији и Старој Србији, закључише на један мах
не само примирје већ и Балкански Савез *ad hoc*;
и осујетише не само и сувише оштри план Аустрије,
него срушише и целокупно турско господарство у
Европи, цео онај *Status quo*, који су све Велике
Силе тако суревњиво чувале, двестагодишњу тако
„лојално“ чувану целокупност османлиске царевине.

У овој невероватној борби Срби су показали
нарочиту животну снагу, јер су они не само побе-
дили турску војску него и албанске непролазне Алпе
и победно продрише на Јадранско Море.

Већ по радости, са којом су словенски народи,
дакле већина становништва у Аустрији, поздравили
ове ванредне успехе Балканског Савеза, сваки па-
метан човек у Аустрији морао је мислити да је за
Аустрију сад дошао тренутак да се измири са Јуж-
ним Словенима и да победничку и увећану Србију
за се задобије.

Али оно што је за сваког нормалног човека
јасно као сунце, несхватљиво је за данашње управ-
љаче Аустрије. Место да енергично прекине са ван-
редним стањима, комесаријатима, измишљеним веле-
издајама и велеиздајничким парницама у југосло-
венским провинцијама, и да поведе нову политику
према Србији, Аустрија је напрегла све своје војне и
финансијске силе да Србију одбије од Јадранског Мора
и да створи, и ако за живот неспособну, Арбанију.

У тој борби против Србије Аустрију је помагала
не само Италија него и Русија. Остале Велике Силе
добиле су биле дрхтавицу од опасности једног европ-

а победне армије румунске поселе су цела Северна
војска заузела је Јерусале и дошла у Мустафа пашу
трпе армије дошле су пред Илдушу, потучена турска
су пред Булгенди, Беторпан и Вилин, победне
дашнама — и резултат? Победне српске армије дошле
читаве напредне вароши разорно је бугарски ван-
рањено и кољеном и дрвним болестина уништено,
недеља, али је у њему много хиљада била нато,
најкрвавији рат. Тај рат трајао је само неколико
разбијен, између доључарских савезника настале
И, где... Бугарска агресије, Балкански Савез би
у Европи, неће моћи ни прстом мрнути.

Бугарској бити осигурана дежа, а Турска која умире
пре што је Румунија у наку Тројног Савеза, те ће
Солун и завладаће неким јерусалимом, у толико
пуно изолирати Србију, за трен ока отаће од Пра
продеће до нове арабанске гранаје и тиме ће пот-
као што је Турска, натераће у бегство Србе и Грке.
Бугари, победници једне мититарне Велике Силе,
једном простом преваром Бугарима придиш Солун.
Турску, Срби нису ни видели Турака, а Грци су
већ Бугари најјачи. Та, они су сами и победници
Капа, био је већ доказао, да су у Балканском Са-
политички надничају. Шеф аустријског пресбира,
И, одиста, овога пута били су већти аустријски
штвом Балканца у Македонији.

од Турске, буге већто маневрисао старим сушарни-
бити тешка ако се при подели области, освојених
имале времена да се ујаврети. Та ствар није могла
Због тога је тај Савез валаго разбити пре него што
јонета ипак још био велика опасност за Аустрију.
Али је Балкански Савез са својих митон ба-
патна Србију и Црну Гору да напуште Арабију.
једра и Француска и Британска и *Уједињени Европи*
чино била на страни својих савезника, то савише
скот рата, и пошто је Немачка у овом питању несум-

Бугарску и дошле на двадесет километара пред Софију.

Непобедива Каџина Бугарска не само да је побеђена, већ је морала да просјачи мир. Тај мир дат јој је у Букурешту јер је Бугарска морала да усвоји све услове победилаца.

Што је овим закључком мира краљевина Бугарска морала да уступи Румунији 8000 квадратних километара своје старе територије и добро парче обале Црнога Мора, то још и може ићи — Румунија ће бити јача а са њом и Тројни Савез. Али да Грчка поред Солуна узме још и Кавалу, па још да Србија после овог рата буде два пут већа него што је била пре десет месеци. — то се просто, не да ни замислити! То тако не може нипошто остати. Најновије *жivotно* питање Аустрије сад се назвало: Кочане, Штин и Кавала! Букурешки Уговор о миру мора се ревидирати, па ма Аустрија још годину дана морала држати мобилисану војску, и ма морала потрошити још једну милијарду. Има се, хвала Богу, па се може. Па нека и још једном толико кошта, али Србија и Грчка морају бити смањене. То ће се у толико лакше постићи, јер и Русија захтева ревизију Букурешког Уговора...

* * *

И сад долази уредништво „Цајта“ и пита: Зашто Балканци, а нарочито, зашто Срби мрзе Аустрију?

Допустите ми да вам на то питање одговорим чисто бечким дијалектом:

— Gengen S'firi! Oes wisst's eh' —

Али допустите ви сада једном Балканцу да вас запита:

Зашто аустријска влада већ две стотине година мрзи све Балканце а нарочито Србе? Зашто на силу Бога поред италијанске хоће да створи и српску

и румунску преденту? Зашто она у Јегејском Мору хоће да ослаби баш Грке, кад су они толике године Аустрији важили као неминовно потребна превага према Словенима? И зашто аустриске владе мрзе све Словене и ако у Аустрији Словени сачињавају већину? Због панславизма? Али, молим лепо, та Русија је већ двеста година нераздвојна пријатељица Аустрије и поред све најцрње аустриске незахвалности у Кримском Рату...

Austria, quo vadis....?

